

ENHET
Enheten för Valfärd, Utbildning och
Arbetsmarknadspolitik
HANDLÄGGARE
Ulrika Lorentzi

DATUM
2021-01-19
ERT DATUM
2021-01-22(25)

DIARIENUMMER
20200299
ER REFERENS
Fi2020/03706

Finansdepartementet
103 33 STOCKHOLM

LOs yttrande över SOU 2020:52 *Rutavdrag för äldre*

LO har beretts möjlighet att lämna remissyttrande över utredningen SOU 2020:52 *Rutavdrag för äldre* och lämnar följande synpunkter.

Sammanfattning LOs synpunkter

- LO avstyrker samtliga förslag i utredningen, det vill säga en särskild ordning för rutavdrag för äldre personer och att en vidare krets av anhöriga ska ges rätt till rutavdrag för hushållsarbete som är hänförligt till äldres hushåll.
- LO delar utredarens bedömning att det inte vore lämpligt att införa en särskild ordning för rutavdrag för äldre. Utredaren har rätt i att det skulle göra gränsen för vad som är den enskildes respektive kommunens ansvar ännu otydligare än den redan är och i slutändan drabba de äldre.
- LO uppskattar utredningens breda genomgång av äldres inkomster, skatter och användning av rutavdrag samt kommunernas uppdrag, anhörigomsorg och civilsamhällets insatser. Flera viktiga perspektiv saknas dock i utredningen:
  -
  - 1. Den socioekonomiska fördelningen av äldres konsumtionsutrymme och därmed möjlighet att köpa tjänster med rutavdrag.
  - 2. Geografiska skillnader i tillgång till äldreomsorg och användning av rutavdrag.
  - 3. Effekterna av decennier av åtstramningar inom äldreomsorgen på äldres möjlighet att leva det liv de vill och anhörigas möjlighet att ge den anhörigomsorg om äldre som de vill och orkar.
  - 4. Betydelsen av den marknadslogik som har byggts in i äldreomsorgen, i synnerhet i valfrihetssystem enligt LOV, och de privata välfärdsföretagens möjlighet att kombinera en offentligt finansierad äldreomsorgsverksamhet med att sälja ruttjänster till sina brukare.
  - 5. Risker för fusk och arbetslivskriminalitet.

POSTADRESS 105 53 Stockholm
BESÖKSADRESS Barnhusgatan 18
TELEFON 08-796 25 00 TELEFAX 08-24 52 28
E-POST mailbox@lo.se HEMSIDA WWW.LO.SE
ORGANISATIONSNUMMER 802001-9769
BANKGIRO 368-4834 PLUSGIRO 8 50-8

Landsorganisationen i Sverige

- LO instämmer i analys och slutsatser i experten Maria Ahlstens särskilda yttrande. Lösningen på äldres förhöjda behov av hjälp med hushållsarbete är inte äldrerut, utan en förstärkt äldreomsorg som bemannas med rätt kompetens och har den äldres behov i centrum.
- LO anser att den överlappning som redan finns mellan kommunalt finansierad hemtjänst och servicetjänster å ena sidan och skattesubventionerade ruttjänster å andra sidan undergräver en generell äldreomsorg som fördelas efter behov. Utvecklingen mot en skiktad äldreomsorg, med en otillräcklig basäldreomsorg för de flesta och skattesubventionerade ruttjänster för de som har råd, måste stoppas. En äldreomsorg med jämlikhetsambitioner behöver återupprättas genom att utveckla den offentligt finansierade äldreomsorgen och avskaffa rutavdraget.
- I dagens skattesystem finns många olika skattereduktioner och avdrag som har gjort skattesystemet svåröverskådligt och gynnar resursstarka grupper. Rutavdraget är ett exempel på det. LO anser att vi behöver skapa ett skattesystem som långsiktigt kan garantera finansieringen av välfärden, med färre undantag, ökad likformighet och mer rättvisa regler. Rutavdraget ingår inte i det skattesystemet.

Inledning

Detta remissyttrande fokuseras på utredningens förslag om rutavdrag för äldre samt utredningens beskrivning av hur användning av rutavdraget samspelar med offentligfinansierade insatser och tjänster som kommuner är ålagda eller ges möjlighet att erbjuda äldre. För resonemang om LOs synpunkter på rutavdragets övergripande påverkan på arbetsmarknad och jämlikhet hänvisas till LOs remissvar på utredningens delbetänkande SOU 2020:5 *Fler ruttjänster och höjt tak i rutavdraget*.

LOs synpunkter på utredningens förslag

LO avstyrker samtliga förslag i utredningen. Det som föreslås är dels en särskild ordning för rutavdrag för äldre personer med tjänster som enbart personer som har fyllt 65 år vid beskattningsårets ingång har rätt till (sällskap, matlagning, bakning, rastning och passning av sällskapsdjur, tillsyn av bostad när den äldre är hemma samt trädgårdsskötsel utöver det som redan ingår i rutavdraget), dels att en vidare krets av anhöriga ska ges rätt till rutavdrag för hushållsarbete som är hänförligt till äldres hushåll.

LO delar utredarens bedömning att det inte vore lämpligt att införa en särskild ordning för rutavdrag för äldre. Precis som utredaren skriver så skulle ett rutavdrag som är särskilt riktat till äldre personer göra det ännu otydligare var gränserna för den enskildes respektive kommunens ansvar går. En konsekvens som i slutändan riskerar att drabba de äldre.”

Om de tjänster som föreslås ingå i rutavdrag för äldre

Som utredningen redogör för är det i första hand kommunen som ska tillhandahålla insatser och stöd till äldre personer som har ett hjälpbehov. När utredningen resonerar om vilka tjänster som ska ingå i ett särskilt rutavdrag för äldre söker de därför efter tjänster som efterfrågas av äldre, men som de egentligen inte har behov av. Syftet är att ge äldre personer "möjlighet att komplettera med ytterligare tjänster utöver det grundläggande behovet".

Samtidigt anser utredningen att de kan lägga förslag på nya ruttjänster som överlappar hemtjänstens verksamhet, eftersom det redan finns ruttjänster som även ingår i hemtjänsten. Det är ett motsägelsefullt resonemang som visar att rutavdraget redan i dag undergräver äldreomsorgen.

Vidare argumenterar utredningen för att flera av de nya ruttjänster de föreslår bidrar till bättre hälsa och välbefinnande samt att de kan förebygga fallskador. Tjänsten sällskap motiveras med att ensamhet är en stor ohälsfaktor för äldre. Som skäl för tjänsten matlagning anføres hur viktig bra mat är för hälsan och allmänt välmående. Utredningen hänvisar till en rapport från Socialstyrelsen som beskriver att god måltidskvalitet för äldre handlar om matens smak, doft av lagad mat och att få vara med och laga maten. Men den rapporten handlar om måltidsmiljö inom äldreomsorg, alltså hur matlagning är en central del av en god äldreomsorg som arbetar förebyggande och hälsofrämjande.

LO anser att dessa ruttjänster skulle öka ojämlikhet i hälsa då mer resursstarka äldre får möjlighet att skattesubventionerat köpa tjänster som bidrar till förbättrad hälsa medan en stor grupp äldre inte har råd att köpa dessa tjänster. På längre sikt är risken stor att kommuner drar in på till exempel sällskap och matlagning inom hemtjänsten, på det sätt som redan har skett med städning. Det finns kommuner i hela landet som sparar genom att erbjuda städning mer sällan, var tredje vecka istället för varannan är vanligt, eller kortare tid för städning. Några kommuner hänvisar öppet till att de äldre kan komplettera med ruttjänster eller köpa ruttjänster istället för hemtjänst.

Förslaget om äldreut innebär att två olika system för samma hjälp som krockar hemma hos äldre. Ett marknadssystem som staten subventionerar med halva priset, där din betalningsförmåga avgör hur mycket hjälp du får. Och en generell välfärd med kommunalt finansierad äldreomsorg där dina hjälpbehov ska avgöra vilken hjälp du får, men där vi ser att innehållet allt mer kringskärs. En fortsatt sådan utveckling inom fler delar av hemtjänstens verksamhet skulle drabba de äldre, i synnerhet äldre med låga pensioner som har mycket begränsade möjligheter att köpa ruttjänster.

LOs synpunkter på utredningens analys

LO uppskattar utredningens breda genomgång av såväl äldres användning av rutavdrag, inkomster och skatter som kommunernas uppdrag och anhörigomsorg. Det finns dock viktiga perspektiv som LO saknar i utredningen:

1. Fördelningen av äldres konsumtionsutrymme och därmed möjlighet att köpa tjänster med rutavdrag. Utredningen konstaterar att möjligheten att utnyttja rutavdrag beror på den enskildes ekonomiska utrymme. Trots det undersöker utredningen endast hur stor andel av de äldre som betalar tillräckligt mycket skatt för att kunna göra avdrag och inte hur äldres ekonomiska utrymme, och därmed faktiska möjlighet att köpa ruttjänster, ser ut och fördelar sig.
2. Geografisk ojämlikhet. Det finns stora skillnader mellan olika delar av landet, både i äldres användning av rutavdrag och kommunernas finansiering och organisering av äldreomsorg.¹ I praktiken innebär rutavdragets konstruktion att staten subventionerar hjälp till äldre i rika storstadskommuner.
3. Effekterna av decennier av åtstramningar inom äldreomsorgen på äldres möjlighet att leva det liv de vill och anhörigas möjlighet att ge den anhörigomsorg om äldre som de vill och orkar.² Utredningen lyfter frågan om att efterfrågan på ruttjänster bland äldre har ökat och att anhörigomsorgen har ökat, utan att beskriva den huvudsakliga orsaken, det vill säga att resurserna till äldreomsorg har minskat. Den utvecklingen är det som skapat efterfrågan på ruttjänster bland äldre och är det främsta skälet till att var fjärde 85-94-åring i dag köper ruttjänster.
4. Betydelsen av den marknadslogik som har byggts in i äldreomsorgen, i synnerhet i valfrihetssystem enligt LOV, och de privata välfärdsföretagens möjlighet att kombinera en offentligt finansierad äldreomsorgsverksamhet med att sälja ruttjänster till sina brukare. Det skapar ekonomiska incitament för välfärdsföretag att ytterligare utöka rutavdraget för att kunna sälja mer tilläggstjänster. Vidare har marknadsiseringen lett till fragmentisering av vård och omsorg om äldre som skapat brister i samordning och helhetssyn.
5. Risker för fusk och arbetslivskriminalitet. Det myndighetsgemensamma arbetet mot arbetslivskriminalitet har visat

---

¹ Szebehely, Marta & Gun-Britt Trydegård (2018) ”Generell välfärd och lokalt självstyre: Ett dilemma i den svenska äldreomsorgen?” i *Äldreomsorger i Sverige. Lokala variationer och generella trender*, Jönson, Håkan & Marta Szebehely, red.

² SOU 2020:80 *Äldreomsorgen under pandemin*, Plesner, Åsa (2020) *Budget ur balans. En granskning av äldreomsorgens ekonomi och arbetsmiljö*, Arena Idé

att rutavdrag används för att generera pengar för fingerade arbeten.³
Att ytterligare utöka rutavdraget öppnar upp för mer fusk.

LO instämmer i analys och slutsatser i experten Maria Ahlstens särskilda yttrande i utredningen. Lösningen på äldres förhöjda behov av hjälp med hushållsarbete är inte äldrerut, utan en förstärkt äldreomsorg som bemannas med rätt kompetens och har den äldres behov i centrum. Ahlsten pekar även på ojämlikheten bland äldre. Många äldre har inte råd att köpa ruttjänster, ens med rutavdrag. De förslag som utredningen lägger, liksom rutavdraget i stort, gynnar höginkomsttagare mer än låginkomsttagare. De riskerar vidare att leda till ökad ojämlikhet när äldre med höga inkomster kan köpa tjänster som leder till bättre hälsa, medan äldre med låga inkomster inte kan det.

LO är kritiska till utredningens resonemang om att rutavdrag bidrar till ökad valfrihet för äldre. Avdraget bidrar enbart till ökad valfrihet för de som har råd att köpa tjänsterna. Genom att undergräva äldreomsorgen bidrar rutavdraget på sikt till minskad valfrihet för alla äldre att kunna få hjälp från kommunen när de behöver det och att inte behöva bli beroende av anhörigas välvilja. LO anser att våra gemensamma resurser ska används till att säkra alla äldres rätt till att leva ett gott och värdigt liv och själva kunna påverka den hjälp de behöver. Det har på senare år tagits flera steg som underlättar för kommuner att skapa en hemtjänst av hög kvalitet där äldre, oavsett inkomst, har möjlighet att välja vilken hjälp de vill ha. Ett exempel är förändringarna i Socialtjänstlagen som innebär att socialnämnden utan föregående behovsprövning får erbjuda hemtjänst till äldre personer. Det är rätt väg att gå för att bidra till ökad valfrihet för alla äldre, oavsett inkomst.

Stärk äldreomsorgen som del av en generell välfärd

LO anser att äldrerut är en del av ett politiskt systemskifte. Det bidrar till att det vi har beslutat ska vara ett gemensamt välfärdsansvar, att ge hjälp till äldre som har behov av det, flyttas till individen och en skattesubventionerad marknad. Kombinationen av ett resursunderskott som har byggts upp under lång tid, marknadslösningar där privata utförare har möjlighet att sälja tilläggstjänster och statlig skattesubvention av hushållsnära tjänster driver på en stegvis utveckling bort från generell välfärd som fördelas efter behov till en välfärd fördelad efter plånbok.

Den generella välfärden bygger på en kombination av egenintresse och allmänintresse. Den ska vara så bra att även de som har råd att köpa tjänsterna på marknaden vill använda den offentligt finansierade välfärden, och så billig att även de fattigaste har råd att använda den. När välfärden inte längre möter behoven hos de rikare minskar också deras vilja att betala

---

³ Ds 2021:1 *Myndigheter i samverkan mot arbetslivskriminalitet*, Arbetsmiljöverket (2019) *Lägesrapport 2019 För det myndighetsgemensamma arbetet mot fusk, regelöverträdelser och annan brottslighet i arbetslivet.*

skatt. På sikt får vi en tudelning med en bättre välfärd för de som har råd att betala extra, och få skattesubvention, och en otillräcklig välfärd till alla andra. En sådan utveckling skulle leda till ett mer ojämlikt samhälle med ökade inkomst- och hälsoklyftor.

LO anser att regeringen, i arbetet med att stärka äldreomsorgen som en del av den generella välfärden, måste formulera förslag som förtydligar och stärker kommuners ansvar för äldre. Dagens utveckling mot en skiktad äldreomsorg måste vändas. För att göra det krävs ökade investeringar, ett slut på den marknadslogik som byggts in i äldreomsorgen och att rutavdraget avskaffas. Det behövs även ett skattesystem som långsiktigt kan garantera finansieringen av välfärden, med färre undantag, ökad likformighet och mer rättvisa regler. Rutavdraget ingår inte i ett sådant skattesystem.

Med vänlig hälsning
Landsorganisationen i Sverige

Susanna Gideonsson

Ulrika Lorentzi
Handläggare